

4. Barber B. Jihad vs. McWorld: how Globalism and Tribalism are Reshaping the World / B. Barber. – New York : Ballantine, 1996. – 432 p.
5. Friedman J. Cultural Identity & Global Process / J. Friedman. – London : SAGE Publications, 1996. – 270 p.
6. Лісовий В. Культура – ідеологія – політика / В. Лісовий. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1997. – 352 с.

УДК 378:811

Світлана БОРИСОВА

(м. Слов'янськ)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ ТА МОРФОЛОГІЯ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ З ПРАКТИКУМОМ»

В статті поданий аналіз формування художньо-естетичної культури студентів на заняттях з вивчення народної творчості як складової процесу ознайомлення студентів з творами декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: *художньо-естетична діяльність, народна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, методика викладання.*

Borysova S. Methodological features of teaching the course «History and Morphology of Folk Art with the Workshop». In the article the author analyzes the formation of artistic and aesthetic culture of students at the lessons of folk arts as a component of the process which makes students acquainted with the works of arts and crafts.

Key words: *artistic and aesthetic activities, folk art, teaching methods, arts and crafts.*

Постановка проблеми. Вхідження України до європейського наукового і освітнього простору, тенденції гуманізації вищої педагогічної освіти, особистісно-орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи до навчання і виховання зумовлює необхідність формування творчого педагога, який має стати для учнів своєрідним транслятором традицій національного мистецтва, адаптованих до реалій сучасної організації предметно-просторового середовища. З іншого боку, суспільство вимагає здійснення такої фахової підготовки кваліфікованих учителів технологій, яка уможливіє їх професійну мобільність і конкурентоздатність на ринку освітніх послуг, готовність до постійного професійного і творчого зростання. Сучасна педагогіка, вирішуючи проблему формування вчителя нової формації, звертається до фахової компетентності як

інтегративної якості особистості, що володіє не лише певним обсягом знань, а й вільно застосовує їх у творчій професійній педагогічній діяльності. У цьому зв'язку, декоративно-ужиткове мистецтво інтегроване в систему підготовки майбутніх учителів технологій, розглядається нами як один з ефективних засобів формування їхньої художньо-естетичної культури і фахової компетентності.

Проблему художньо-естетичного виховання молоді доцільно розглядати в межах значення декоративно-ужиткового мистецтва в житті людства [1].

Реалізація принципу введення у самобутні культурні світи вимагає поставити нові завдання в сфері виховання молоді у вищій школі. Змінилися установки в художньо-естетичному вихованні. Від завдань розуміти мистецтво, вони перетворились на більш складні і пов'язані зі здатністю творити прекрасне у навколишній дійсності, праці, мистецтві, у повсякденному житті.

Аналіз останніх досліджень. Оскільки системні дослідження педагогічних умов формування художньо-естетичної культури майбутніх учителів технологій розпочалися лише в останнє десятиліття, то вказана проблема не знайшла детального висвітлення у працях учених-педагогів. Водночас, необхідність розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів до реалізації завдань художньо-естетичного виховання молоді викликана незадовільним станом їх підготовки у вищих навчальних закладах, окремі аспекти якої розкриті у теоретичних дослідженнях (В. Борисова, Є. Зеленова, Г. Шевченко) [2, 3, 4]. На особливе значення декоративно-ужиткового мистецтва у вихованні молоді наголошують у своїх працях Є. Антонович, В. Борисов, В. Мусієнко, Л. Оршанський, В. Тименко, В. Титаренко та ін. Однак підготовці майбутніх учителів технологій художньо-естетичній діяльності не приділялось належної уваги.

Метою статті є висвітлення особливостей методики викладання курсу «Історія та морфологія народної творчості з практикумом».

Виклад основного матеріалу статті. У вітчизняній педагогічній науці до цього часу були практично відсутні ґрунтовні дослідження такої невід'ємної складової професійної підготовки вчителя технологій як художньо-проектна, тому особливо актуальним залишаються наукові пошуки шляхів формування у майбутніх учителів технологій фахової компетентності, а відповідно і питання, що пов'язані з формуванням компетентності в галузі етнодизайну, вивчення психолого-педагогічних чинників розвитку творчої особистості вчителя та формування художньо-естетичної культури майбутніх учителів технологій.

Під системою художньо-естетичного виховання розуміється живий, цілеспрямований, організований і контрольований процес розвитку, виховання художньо-естетичної культури особистості, побудований на основі реалізації сукупності методологічних принципів. Культуротворча функція вищої освіти полягає в тому, що сучасна молода людина має набути особистісних якостей, відповідних до нових форм життя, її розум має бути креативним, творчо-естетичні здібності мають стати правилом, а не винятком, а свідомість має стати гнучкою й адаптивною [5].

Основним структурним елементом системи художньо-естетичного виховання є особистість, оскільки мета, завдання, специфічні методи формування художньо-естетичної культури орієнтовані на естетичний і загальний розвиток особистості, збагачення її у педагогічному процесі з урахуванням індивідуальних і психологічних особливостей студентів.

Однією з провідних підсистем художньо-естетичного виховання є навчально-виховний процес вищого навчального закладу. Дисципліни, що викладаються у вищому навчальному закладі, вносять у цю підсистему свій внесок і водночас тісно пов'язані між собою як її елементи. Керівну роль у забезпеченні педагогічної цілеспрямованості цього процесу відіграє викладач.

Наступна підсистема – позааудиторна діяльність студентів, пов'язана з навчальною діяльністю. Особливе місце належить в ній спеціальним курсам, науковим гурткам. Функціонування цієї підсистеми передбачає необхідність використання творчого підходу до будь-якого виду праці студентів, форм і методів пробудження їх інтересу до художньо-технічної творчості.

Важливою підсистемою є також художньо-естетичні впливи засобів масової комунікації (преса, радіо, телебачення, кіно), сім'ї, мікросередовища студентів. Контроль з боку вищого навчального закладу за діяльністю елементів виявляється у вивченні й аналізі впливів, ступеня сформованості у студентів естетичного ідеалу, смаку, критичної оцінки естетичної інформації, художніх інтересів і потреб у галузі мистецтв, мотивів спілкування з ними.

Таким чином функціонування системи формування художньо-естетичної культури ефективно здійснюється тоді, коли вона діє не ізольовано, а включається у комплекс усієї навчально-виховної роботи навчального закладу і здійснюється з допомогою цілеспрямованого педагогічного керівництва.

Когнітивний психолог Abigail Housen з середини 1970 років проводила дослідження в результаті якого дійшла висновку про те, що заняття різними видами декоративно-ужиткового мистецтва, під час яких від-

відуються музеї і виготовляються вироби власними руками, призводять до змін в естетичній сфері. Abigail Housen запропонувала метод аналізу естетичної думки і визначила п'ять різних моделей мислення про мистецтво, яке вона описала як естетичні етапи.

Ці естетичні етапи ми використали при конструюванні методики викладання курсу «Історія та морфологія народної творчості з практикуванням». Вони стали складовими процесу ознайомлення студентів з творами декоративно-ужиткового мистецтва.

I етап. Обговорення асоціацій. Використовуючи свої почуття, спогади і особисті асоціації, студенти роблять конкретні зауваження з приводу творів декоративно-ужиткового мистецтва, з якими вони знайомилися під час лекції із використанням мультимедіа. Під час розгляду презентацій ми звертали увагу на судження на основі того, що відомо й те, що сподобалося. Емоційне забарвлення питань студентів і зауважень дозволяло діагностувати ступінь входження студентів у твори мистецтва.

II етап. Інтегральний. На цьому етапі обговорюється технологія виготовлення виробів. Техніки виконання і їх особливості. Звертається увага на підбір матеріалів і інструментів. На цьому етапі студенти зважають на майстерність виконання виробів, особливості техніки.

III етап. Декодування. На цьому етапі студентам пропонуються завдання, під час виконання яких студенти повинні визначити стиль і напрям роботи, історичний період. Декодування виробу відбувається з використанням джерел з бібліотеки і мережі Інтернет з метою отримання фактів і цифр.

IV етап. Пояснювальний. На цьому етапі формується критичне мислення. Кожна нова зустріч з твором мистецтва надає можливості для нових порівнянь, розуміння і збагачення досвіду.

V етап. На цьому етапі важливе емоційне ставлення до творів мистецтва. Емоційне ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва треба виховувати, розвиваючи смак від елементарних визначень ставлення «подобається» і «не подобається» до оволодіння розгорнутими оцінками.

На сприйняття і оцінку того чи іншого виробу впливає величезна кількість факторів: вік, настрій людини, наявність поруч людей (близьких, незнайомих), місце. Оскільки кращим засобом виховання емоцій є залучення особистості до багатосторонніх стосунків із середовищем, прилучення до активної діяльності, то й кращим засобом підготовки до реалізації завдань художньо-естетичного виховання також слід визнати безпосереднє втягування студентів в процес художньої творчості.

Безпосереднє залучення студентів до вивчення історії та морфології народної творчості, опанування різними видами декоративно-ужиткового мистецтва покладено в основу формування художньо-естетичної культури студентів. Цілісність сприйняття дозволяє оцінити зміст предмета (явища) через форму, відчути його досконалість (чи недосконалість). Повноцінним сприйняттям можна вважати здатність побороти, з одного боку, наївно-реалістичне сприйняття, а з другого – однобоко-аналітичний підхід до мистецтва, уміння піднятися на синтетичний, творчий рівень діяльності.

При організації педагогічної роботи зі студентами слід мати на увазі, що характер суджень про мистецтво за своєю спрямованістю може тягнати до розумового оцінного судження, джерело якого засвоєння звичних оцінок. Засвоєна оцінка може рівнятися виключно інтелектуальній, може бути результатом присвоєння отриманої естетичної інформації. Така оцінка в якійсь мірі відсторонена від індивідуальності студента, не завжди є його внутрішнім потягом. Скоріш ця оцінка виробляється як критерій прийнятого громадського розуміння естетичних і художніх явищ. Формування цієї оцінки відбувається в результаті отримуваних об'єктивних пізнань в галузі мистецтва і дійсності, інтелектуального розвитку пропонованих стандартів художньої критики. Таке розуміння специфіки художнього судження студентів буде враховуватися при розробці методики формування з метою найбільш адекватного виявлення специфіки їх смакових переваг.

Педагогічний аналіз проблеми формування художньо-естетичної культури студентів актуалізує питання про погоджування індивідуальних смакових переваг з загальноприйнятими судженнями. Студенти заперечують необхідність враховувати нормативний характер естетичних оцінок і суджень, значення художньої критики в процесі спілкування з декоративно-ужитковим мистецтвом.

Так, справжня свобода вибору індивідуальної траєкторії навчання полягає в праві й можливості переваги тієї чи іншої техніки або видів декоративно-ужиткового мистецтва, але з достатньо повним, правильним розумінням всіх інших. Тому в якості одного з методологічних положень підготовки майбутніх учителів до реалізації завдань художньо-естетичного виховання молоді ми обираємо визнання того, що вибирати можна лише тоді, коли передбачається, що ти розумієшся в пропонованих зразках. Таким чином, однією з умов формування художньо-естетичної культури студентів виступає засвоєння певних нормативних уявлень про твори декоративно-ужиткового мистецтва, прийнятих даним суспільством на даному етапі

його розвитку, цілеспрямована робота з розширення їх естетичної ерудиції.

На нашу думку, саме такий накопичений досвід і можна розглядати як схильність до художньо-естетичної діяльності. За такої умови починає працювати механізм ціннісно-змістової рефлексії, тобто співвідношення суб'єктивно оцінених нормативних переваг з соціально значимими стандартами цінності виробів декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі підготовки майбутніх учителів до реалізації завдань художньо-естетичного виховання молоді слід уникати суворих, фіксованих схем типу «приймається» - «відкидається», «сподобається» – «не сподобається». З точки зору педагогічних умов, ми ведемо мову про міру переваги, міру впливу на нього того чи іншого виду декоративно-ужиткового мистецтва.

У студентів формується відносно стійка для даного віку внутрішня потреба в певних художньо-естетичних переживаннях, власна творча установка, позиція. У проведеному нами аналізі суджень студентів підтверджується теоретична теза, що відносна самостійність смаку й ідеалу доводиться тим, що смак може впливати на ідеал так само, як ідеал на смак.

Таким чином, у процесі підготовки майбутніх учителів до реалізації завдань художньо-естетичного виховання молоді значну роль відіграють: індивідуальні особливості студентів, вміння осмислювати й усвідомлювати свій і чужий досвід; рівень репродуктивного і творчого уявлення і фантазії; соціокультурні традиції, культурне оточення у найширшому розумінні цього слова. Ці передумови створюють уяву про складнощі у визначенні рівня сформованості оцінних критеріїв і смакових переваг студентів, тому що навіть при будь-якому зрізі ніколи не може бути єдиного результату, так як кожна особистість розвивається різними, індивідуальним тільки для неї, темпами.

Нами в Донбаському державному педагогічному університеті розроблено програму «Історія та морфологія народної творчості з практиком» для напрямку підготовки 7.010103. Технологічна освіта, спеціалізації «Технічна творчість». Метою курсу є подальший розвиток інтересу студентів до проблем народної творчості, зокрема ознайомлення студентів із загальними історією виникнення, становленням, історичними тенденціями розвитку, сучасним станом та класифікаціями видів народної творчості, традиціями, художньо-стильовими особливостями та технологіями виконання виробів народної творчості. Завдання курсу – набуття майбутніми педагогами знань щодо історичного розвитку і класифікацій видів народної творчості, практичних

умінь виконання виробів зі сфери народної творчості з пластичних матеріалів, шкіри, текстильних матеріалів, зі скла, паперу, металу, деревини. Предмет навчальної дисципліни – історія та морфологія декоративно-прикладного мистецтва. Курс передбачає лекції, семінарські заняття, лабораторно-практичні роботи, які виконуються студентами в навчальних аудиторіях і вдома, самостійну індивідуальну роботу, а також виконання творчого проекту.

Під час виконання лабораторно-практичних робіт в навчальних майстернях студенти розширюють знання про особливості побудови композиції виробів, види і способи художньої обробки матеріалів, освоюють виконання різних елементів виробів народної творчості та закріплюють теоретичні знання, отримані протягом лекційного курсу.

Аналіз літературних джерел та власного досвіду, вивчення стану і тенденцій розвитку освітньої галузі «Технологія», зумовили необхідність створення цілісної системи формування творчої особистості з високим рівнем художньо-естетичної культури, якій притаманний відповідний рівень фахової компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова С. Формування художньо-естетичної культури студентів на заняттях з вивчення народної творчості / С. Борисова // Наукова скарбниця Донеччини : зб. наук. статей. – Донецьк, 2013. – № 1 (14). – С. 6–9.
2. Борисов В. Педагогічні умови розвитку громадянської культури особистості / В. Борисов // Наукові записки: зб. наук. статей / [М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. LXXXXI (91). – С. 3–8.
3. Зеленов Є. Планетарная педагогика как путь выхода из глобального кризиса / Є. Зеленов // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – Вип. 4 (10). – С. 97–104.
4. Шевченко Г. Професійна освіта студентської молоді в контексті культурологічного та аксіологічного підходів / Г. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наукових праць. – Луганськ : Вид-во Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2007. – Вип. 3 (22). – С. 135–144.
5. Кичук Н. Творча особистість вчителя : педагогічні засади формування : навч. посіб. / Н. Кичук. – Ізмаїл : Ізмаїльський державний педагогічний інститут МПП «Принт майстер», 1999. – 196 с.